

އަލްސުލްޠާނުލް ޣާޒީ މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުލް އަޢުޡަމް ސިރީ ސަވާދީއްތަ މަހާރަދުން

ނަންފުޅު: އަލްސުލްޠާނުލްޣާޒީ މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުލް އަޢުޡަމް

ލާގި ނަންފުޅު: ސިރީ ސަވާދީއްތަ މަހާރަދުން

ބައްޕާފުޅު: އުތީމު ހުސައިން ހަތީބު ތަކުރުފާނު

މަންމާފުޅު: އާމިނާދިދީ

ބޭފުޅުން: އިބްރާހީމް ކަލާފާނު

ރަސްކަންކުރެއްވީ: 981ހ.- 993ހ.

(1573މ. - 1585މ.) މުއްދަތަކީ 12 އަހަރު

އަލްސުލްޠާނުލް ޣާޒީ މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުލް އަޢުޡަމް އަކީ 1573މ. ގައި ޕޯޗުގީޒުންގެ އަނިޔާވެރިކަމުން ރާއްޖެ ސަލާމަތްކުރެއްވި ޤައުމީ ބަޠަލެވެ. ރަސްކަމަށް އިސްވެވަޑައިގަތުމުގެ ކުރިން މިރަދުންނަކީ އުތީމު މުޙައްމަދު ބޮޑުތަކުރުފާނެވެ. މިރަދުންގެ އެއްބަނޑު އެއްބަފާ ބޭފުޅަކީ ހުސައިން ހަތީބު ތަކުރުފާނެވެ. އެއްބަފާ، ނަމަވެސް އެހެން ބަނޑެއްގެ ބޭފުޅުންނަކީ، ބޭބޭފުޅު އަލީ ހަތީބު ތަކުރުފާނާއި ދައިތަފުޅު ފާޠިމާފާނެވެ. އެނގިފައިވާ ގޮތުގައި ދޮށްބޭފުޅާ މިރަދުން ކައިވެނިފުޅު ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ބޮޑުރު ބޮޑާ ފުޅުމާގެ ރަށްސްޓި (ފުރުން އާމިނާ ރަނިކޮށްގެ ފުން) އާއި އެކު ރަސްގެފާނުގެ ދަރިކަލުނބަފުޅުން ސިޔާރާ މާލޭ ރަނި ކިލެގެފާނެވެ.

ބޮއްފުޅުއިރު، ތިނބޭކަލުގައި މަލިކުރި ޖަހާސަވައިގެން ދޫނި ހިއްޕާން އުގުއްޖާ ކަމަށް ބުނެވެއެވެ. ދޫނިޖެހުމު މަލިކުރީގައި ޖެހިއްޖެނަމަ އެ ދޫނި މިނިވަން ކުރައްވައެވެ. މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުގެ ޖޯން ރުކުގާތުގައި، ހިނގާއިދޭ ބޮޑުދިއައިން ކިރަވަރިއަށް ދެއްވާނެކަމަށް ވެސް ވެއެވެ.

އުތީމު ގަނޑުވަރު

ޕޯޗުގީޒުން އަލިރަސްގެފާނު ޝަހީދުކޮށް، ދިވެހިރާއްޖެ ހިފުމަށްފަހު 1 ޝަޢުބާން 965ހ. (19 ޖޫން 1558) ގައެވެ. ޕޯޗުގީޒުންގެ ވެރިއަކަށް ހުރީ އަނދިރީ އަނދިރިންގެ ނުބައިކަމާއި، އަނިޔާ ވަނީ ބޮޑުވެފައެވެ. ދެކުނުގެ ތިން އަތޮޅު ފިޔަވައި، ރާއްޖޭގެ ހުރިހާ އަތޮޅުތަކަށް ވަނީ ޕޯޗުގީޒުންގެ ބާރު ފޯރާފައެވެ. މުޅި ރާއްޖެއަށް ޤައުމީ ދިރުމަށް އަނބުރާލެވުނެވެ. މި ދަރަޖައަށް ރާއްޖޭގެ ކަންތައްތައް ގޮސްވައި ވަނިކޮށް، އުތީމު ހުސައިން ހަތީބު ތަކުރުފާނުގެ ދިން ދަރިކަލުން، އަލިތަކުރުފާނާއި މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނާއި ޙަސަން ތަކުރުފާނު، ޕޯޗުގީޒުންގެ ކިބައިން ދިވެހިރާއްޖެ ސަލާމަތްކުރެއްވުމަށް މަސްވެރިކަމުގެ ނިސްބަތުން ރާއްޖޭގައި އަދުން ފާއިތުކުރައްވަމުން އަޖުމް ކަސްޖެހުމުގެ ވިއްސެވެ. އަދި އުތީމު ބައިންގެ ތިލަފަކަށް މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނު ހުންނެވިއެވެ.

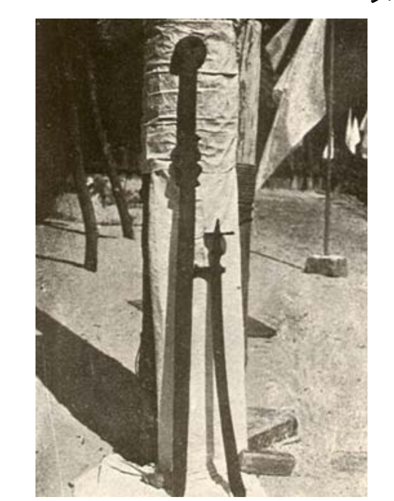
މިއަޙުމު ކަސްޖެހުމުގެ ފުރުޞަތުގައި، އުތީމު ތިންބޭބޭން އަންގާ ފުރަތަމަ އެޅުއްވި ހިމަފަފޮޅު ބާއްޖަވެރި ބޭފުޅުން މަތިކަން ހުންނެވީ. އެބޭފުޅުން ދަރުމަވަންތަ ތަކުރުފާނު ތިމަރަފުޅު ކަމުގައި ޕޯޗުގީޒުން ބަރަށްބައިވައި ހުރި ވިދާޖަހާ އޮރިގައި ބަންނަވައިވައިވާ ބޮޑުން ދޯނި އެޖީ "ކަލައްހުއްޓަނި" ގައެވެ. މަތިކުން އެބޭފުޅުންނާ ބަރުދަލު، އަދި ބަޑި އާއި ބަރަސްން ބަޑިޔާ ދެބޭނުންވެ. މި ދޯނިން

ވެސް އުތީމު ތިން ބޭބޭން އެއްބަޔިވިއެވެ. މިމަދު މިސްކިތުގެ ތެރެއަށް ދިޔަ ބަޔަކު އެކުން ބޭބޭން ކުރުމުގެ އަޅުގަނޑުމެން ދެންނެވެ.

މިޙަރަދު "ކަލައްހުއްޓަނި" ގައި އެ ބާރުގެ ޖިހާދު ފެށުނީއެވެ. ރާގަނޑުގެ އަނދިރީގެ އެކުގައި ރަސްރަސްކަލުން ދިވެހިރާއްޖެ ފޯރުކޮށް މިސްކިތަށް ރިހިތަކުރުފާނުވެސް އަރުވައިލުމެވެ. ދާންވާ ނަމަ ވެސް ތަޢުލީމުދޭން ބަރާބަރު ސޮނެ، ވާރާ ހަކަތަށް ވާރާވެސް ތަކުރުފާނު ޝަހީދުކުރެއްވިއެވެ. މިކަން ދިވެހި ނަޑިމާ ކަލައްހުއްޓަނި ކާރު ދެގަނޑުއައިސް އަރައިފެނީ އަދި ކަތުރު ޖަހާ. އެދޮށް އޮހޮރުވުމާއި ތަކުރުފާނު ފިސޮފޮކުފެހިމާ ދަރުމަ، ވީހެއް ގަތީ ބުރީއަށް ބޮޑުތަކުރުފާނު ކުރިކަލަށް އެންމެ އަހަރު ތަކުރުފާނު އެއީ އެންމެ ބަޑިގަތަގާ ރަސްގެފާނުގެ ވިހި ތަކުރުފާނު ޝަހީދު ކުރެއްވިއެވެ. މަދުނަކީ ކަލައްހުއްޓަނި ގެ ބުރަހުރުކަމުގެ ހޯދުންތަކާއި ވޯރުތަކުން ބޮޑުކުރިއަށް ޝަހީދު ކުރަނީ 980 (1572މ.) ވަނަ އަހަރެވެ. މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނާއި ޙަސަން ތަކުރުފާނު އިތުރު ބާރާއި ހިތްވަރުގެ ފާލައިދި، މަސައްކަތް ކުރިއަށް ގެންދިޔައެވެ.

މިބާރުގެން ޖިހާދުގައިވާ ޕޯޗުގީޒުގެ މުޙާއި ދިމާކަނޑުއަތުގެ ސަބަބުން އެކަމަށް ހަރުކައި ފުރުވާވާ މިބޯން ފަރައިފިއެވެ. ޕޯޗުގީޒުންގެ ހުސްފާރުކަން އިތުރުވެމާއަށް، ކަލައްހުއްޓަނިގެ ފަހުފާސްނަށް އެކަނި ޕޯޗުގީޒުން ބަދިކުރައްވައި މާލެ ނިސްއަރުފާކަން މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނަށް އެނގިވަޑައިގެން ފިއެވެ. އެނގްކަމާއެކު އާދަ ކަންނަށްދުރަށް

ވަޑައިގަންނަވައި އަދި ރާއްޖޭގެ ބައްދަލުވެވަޑައިގަތުމެވެ. ދިވެހިންނަށް
ހަނގުރާމަކުރަން ދޭންވާ ފަސްގަނޑު ތައްޔާރުކުރައްވަމުން
އެއްބަސްވެވަޑައިގަތުމެވެ. މިގޮތުން ގޮވައިގެން އުތީމުން މާލެ
ވަޑައިގަންނަވާ ރަށް އަތުން، ހަނދުވަރީ ހިޔަނި ކަމަށް ބޭނުން
ކުރެވުނު ކަނޑު ދަތުރެއް ކަމަކު ޕޯޗުގީޒުން
އެންގެވުމެވެ ދުވަހު. އެއިރު މާލޭގައި ތިބި ހުރިހާ ކަމަކަށް ބަރުކަ،
ލިބުން ހުރި ހަމަޔާރުއް އެއްކަރު، ދިހަހާސް ބަޔަކު ސަރުދާރުން
ބޮޑުތަކުރުފާނު. އެކު މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުގެ އެހެނދުން
ޕޯޗުގީޒުން ހަނގުރާމަކުރައްވައިފިއެވެ މަޤާމުގައި ވެރިކަމުގެ ކަރަން
ބޮޑުވެފައި. އަސްދުގައި ހަނގުރާމަ ކުރެވި ބޮޑުވުމުގެ މުޙައްމަދު
ތަކުރުފާނު ޖަހާލުމުގެ ބަޔަކު އަދިއަރަސްކޮށްފައެވެ. މިޙާލު ހިނގީ
ހިޖުރައިން 1 ރަބީޢުލްއައްވަލު 981 (2 ޖުލައި 1573މ.)
ގައެވެ. ޕޯޗުގީޒުން ރާއްޖޭގައި ވެރިކަން ކުރީ 15 އަހަރާއި 6
މަސްދުވަހުއެވެ.

ބޮޑުތަކުރުފާނުގެ ކަނޑިކޮޅާއި ކަޅުއޮށްޓަރުންދިޔަ [illegible]

ރަސްކަމުން އިސްތިޢުފާދެއްވުމަށްފަހު، އާދެ ބަނޑޭރިން
ދެއްވަމުން ހިންގުމުގެ ކަންތައްތައް ހަރުދަނާ ކުރެއްވިއެވެ.
ސަރުކާރު ހިންގުމުގައި އިސް ބައިވެރިއަކު ކަމުގައި އޭނާ
ހިމާޔަތްކުރައްވާ، އޭނާގެ އަޚު ޙަސަން ޒިޔާ ތަކުރުފާނެވެ.

ބަހަނަ ހަމީދު ތަކުރުފާނާ، ކުޑަ ބަހަނަ ކަނޑުބަރަށް އަތުވި
ކުރިއަރާފައެވެ. ބަހަނަ ޙާޖީއުމަރުގެ ޙާޖީރަތު، ވާދަމަދެއް
ބޮޑުވެރިކަމުގެ ޢިސްކަރީކަމެއް އަދި ހިތްވަރު. ދޮރުމަތީ ޙާކިމުކަން
ކަނޑުގައި ޤައުމުކޮށްމަނިކުފާނު. ބަހަނަ ހިތްވަރު ޤައުމުގެ ތަކުރުފާނު،
ފޮނުވާ ކަނޑުކަމަށ. ޤައުމު ވަނަ ބޮޑުތަކުރުފާނުގެ އެއްބަހަރު
ވެރިކަމުގައި ތަކުރުވެރިކަން ލިބިވަޑައިގަތެވެ. ދިނުމެއް ހަދާ
ވަޑައިގެން ދުވަހުގެ ރަސްކަމަށް.

ބޮޑުތަކުރުފާނު ރާއްޖޭގެ ޙަސަނާ ބަހަނަފުޅުވެ އިމުދަމަކުރެވުން
ފަތަލަ، ސަރުކާރުގެ ހިންގުމަށް އިސްތިޢުފާދިނުމެވެ.
ދިވެހިރާއްޖޭގައި ރަސްކަމުން ޤާނޫނަށް ފުރުޞަތު ވަކި ހަޔާތުގެ
ވަމުން ބޮޑުބޮޑުކަމެއް އަދިހުނަވަރު ފަދައިގެ ވަރު ޙާލަތާއި ދިމާލު
އެއްކޮޅު ދެއްވިއެވެ. މިއީ ރާއްޖޭގައި މިކަން މަޤާމު ކުރެއްވީ
ފަހަރަކު ފަހަރެވެ. ފަހަރު ގެއްލުމުގައި ދިމާލު ޤައުމަށްވާއި، ވަނަ
އަކުރުގެ ފުރުސަތު އަދި މިރަސްކަމުގައި ކަމަށް ބެންވެއެވެ.

ބޮޑުތަކުރުފާނަށް ހަމަޖެއްސުމަށް އެންމެ ދަރިކުރުވި،
ދިން އުނގަންނައިދިނުމުގެ މައްސަލަކަށް. މިހިސާ، އެކަމަ
ރަސްކަމަށް އިސްވެވަޑައިގެންނެވުމުގެ، އިސްލާމީދީނުގެ
އިލްމުވެރިއަށް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ޝަރުޢީ. ނަމަވެސް، ދިވެހި
ދަންނަވާހިނަ ބޮޑުތަކުރުފާނު، އެޅުވައިގެން އަހަރު
ހުރުމަތުގައި ވަރު، އެދަރިފުޅުގައި އަރިހަށް ގެފުޅަށް
ވެރިކަންކުރައްވައިފިއެވެ. އެކުއެކު، އައްސަލާމު މުޙައްމަދު
ޖަމާއަތުގެ ދިވެހި ފެނުނު ވިޔަ ދަރިކަނަކަށްވެއްޖެއެވެ.
މިކަމުގެ ވެރިކަމަށް، ސަރުކާރު އިރުވާ އަނގަނޑުގެ ވަރު ބަސްފުޅުގައި ހުރިދިޔަ
ދިރިހުރުގެ މުޙައްމަދު ރަސްކަމަށް ރަސްކަމުގައި ބޮޑުތަކުރުފާނު
ބޭރަށް ދަރިކަނަކަމަށް ބޭނުންކުރާ. އިވުމު ހަނގުރާމަކުރާނަމަ
ހަސްތަކުރަނަގެ އެވަޑަިވަ އެއްޗެއްކުރުވާގޮތް ގެއްލިފައެވެ.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކަނޑަމަވާ، ރަސްކަމުގައި ދީނުމަޤްޞަދު ކުރުމެއް، މަޢާފުކުރައްވައި
ހަރުކޮށްފުރަތަ ޤައުމަކަށް ޤަބޫލުކުރުއްވި ރަހުމަތުގެ ކަރުނަ
އެދުވަހުގެ ވަޒީރުންގެ. ހަރަފުސް އެކަމާދުވާ ކުރިއްޖެއީ، "އެކަމަނާ
ވެސް ރަސްކަމުގައި" ހުރިހާކަމުގައި އަބަދުވެސް ދިޔައީވެ. ރަނގަޅު

ބޮޑުތަކުރުފާނު ރަސްކަމަށް ކަނޑައެޅުއްވުމަށް މުޙައްމަދު ކަލޭގެފާނު،
ދިވެހި ކަލޭގެ އުޅެއްވީމެވެ. މިރަސްކަމުގައި ބޮޑުތަކުރުފާނާއި، ރަސްގެފާނު
ރަސްކަމުގެ ކުރެއްވުމަށް، މަސްޤަތް ކުރެއްވި ޙާލުގައި.

ބޮޑުތަކުރުފާނު ރަސްކަމަށް ކަލޭގެފާނު ރަސްކަން ކުރެއްވި ކަލާއި،
ދިވެހި ކަލޭ އޮޅިގައެވެ. މިއަހަރުން އަވަހާރަވީ، ހިޖުރައިން 1
ރަބީޢުލްއާޚިރު 993 ގައެވެ. ވަރަށް ދަރަނިވެރި ފާހަގަކުރާ ބޮޑުތަކުރުފާނު
މިސްކިތު ބަރިނބަ ބޮޑުތަކުރުފާނުގައެވެ.

އެކުގައި އާދެ ރަމަޟާން ރަބީޢުލް ބޮޑުތަކުރުފާނުގެ އައްސަރުކާރުން
ސަރުކާރު ހިންގަވާފައި ދުވަސް ދިވެހިން ރަސްގެކަމަށް ދަރި ހޯދި
ދުވަހުގެ ގައުމީ ދުވަހެވެ. މިދުވަސް އެންމެ ހަރަކަ ހޯދި ދުވަހުގެ
ގައުމީ ރަސްގެކަމަށް ދިވެހިރާއްޖޭގައި 1946މ. ވަނަ އަހަރުއެވެ.

އައްސަލާމު ބޮޑުތަކުރުފާނު އާދެ މުޙައްމަދު ތަކުރުފާނުގެ އައްޔާމު
ހިތި ސަރުކާރު ހިނގައިދާނެ ގޮތަށް ރަސްކަމުގެ ދިވެހި އާބާދީގެ ގެވިން
ސަރުކާރުން ހަރުއްވައިލާ ވަރަށް ގަބޫލުވެވޭނެ ދަރަނިވެރި ޤައުމުގައި އަރުވާނެ
އެމެން ދުވަސް ކަމުގައި ދޭ. ޤައުމީގައި އަރުވާނެ ގޮތެއްގައި
މަޤާމުގައި މިސްކިތް ބަރަކާތްތެރިކަމުގެ ބެލުމަށް، އެނގިވެ
ހިސާބުކުރި ގޮތުގައި ތަފާތު ސަރުކާރުގެ މުޙައްމަދު ބޮޑުތަކުރުފާނު
އަޑުއަހާ ބަރަކާތްތެރިކަމުގެ ހިތްވަރެވެ.

އެކުގައި އާދެމުގައި އުނގެނުމުގެ ޤައުމީ ޙަރަކާތެއް ކުރަށް
އާދެ ގައުމުގެ އެކުއެކު ސަރުކާރުން ބަރަކަތާ ކުރުގައި
ގެސްރަށް ދީނުފެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތާރީޚު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤައުމީ ތަރިކަ، މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ. 2005މ.